

«با ما مثل انسان رفتار نمی کنند»

اخراج غیرقانونی افغانها از ایران و ترکیه

عفو بین الملل جنبشی است متشکل از ۱۰ میلیون انسان که تلاش می کند حس انسانیت تمام انسان ها را برانگیزد و برای تغییراتی کارزار کند که موجب بهره مندی تمام انسان ها از حقوق انسانی شان شود. چشم انداز ما تحقق جهانیست که در آن سیاستمداران به تعهدات خود عمل کنند، قوانین بین المللی را محترم بشمارند و برای اعمال خود پاسخگو شوند.

ما بدون وابستگی به هر دولت یا هرگونه ایدئولوژی سیاسی و فارغ از هرگونه منافع اقتصادی یا گرایش های مذهبی عمل می کنیم و هزینه های ما عمدتاً از طریق کمک های مالی اعضا و سایر اشخاص و نهادها تأمین می شود.

ما باور داریم که با شفقت و فعالیت در همبستگی با مردم در هر نقطه جهان می توان وضعیت جوامع را در جهت بهتر شدن تغییر داد

عکس روی جلد: گروهی از مردم افغان که به اجبار از ایران به افغانستان بازگردانده شده اند و در حال بیرون آمدن از اتوبوسی در گذرگاه مرزی اسلام قلعه-دوغارون هستند. عکس از مارس ۲۰۲۲.

به استثنای مواردی که به طور مشخص ذکر شده باشند، متن این گزارش تحت قوانین «Creative Commons» (ارجاع، مقصد غیرتجاری، بدون اشتقاق، بین المللی، نسخه ۴.۰) قرار دارد. برای اطلاعات بیشتر لطفاً به صفحه مجوزها در وبسایت ما رجوع کنید:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

اگر بخشی اعم از متن یا عکس به یک صاحب حقوق متفاوت از سازمان عفو بین الملل نسبت داده شده باشد، آن بخش دیگر تحت قوانین «Creative Commons» قرار نمی گیرد.

این گزارش در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) توسط عفو بین الملل منتشر شده است.

شماره ایندکس: ASA 11/5897/2022

زبان متن اصلی: انگلیسی

متن پیش رو ترجمه فارسی بخش‌هایی از گزارشی به زبان انگلیسی است که شامل ۴۶ صفحه و ۵ فصل است. گزارش کامل به زبان فارسی متعاقباً در دسترس قرار خواهد گرفت. در متن پیش رو خلاصه اجرایی و فصل عقب راندن با توسل به تیراندازی و قتل (فصل ۲ در گزارش اصلی) آورده شده است. پیشینه (فصل ۱)، فصل‌های ۳ و ۴ که به جزئیات مرتبط با بازگرداندن اجباری افغان‌ها و اعمال شکنجه و سایر رفتارهای غیرانسانی، بی‌رحمانه و تحقیرآمیز علیه آن‌ها می‌پردازند و بخش نتیجه‌گیری و توصیه‌ها (فصل ۵) در آینده ترجمه و ارائه خواهند شد.

فهرست

خلاصه گزارش.....	۴
۲. عقب راندن با توسل به تیراندازی و قتل.....	۹
۲.۱ تیراندازی به عنوان روشی برای عقب راندن.....	۱۰
۲.۱.۱ شرایط پیرامون تیراندازی.....	۱۰
۲.۱.۲ بازگرداندن اجباری زیر آتش گلوله.....	۱۳
۲.۲ مرگ و جراحات وارده بر اساس استفاده از سلاح گرم.....	۱۴
۲.۲.۱ کشته شدن به خاطر ورود به خاک ایران.....	۱۵
۲.۲.۲ صدمات ناشی از استفاده از سلاح گرم.....	۱۷
۲.۲.۳ استفاده غیرقانونی از قوای قهریه، قتل و اعدام‌های فراقضایی بالقوه.....	۱۸

خلاصه گزارش

از زمانی که طالبان کنترل افغانستان را در اگوست ۲۰۲۱ به دست گرفت، صدها هزار افغان از این کشور گریخته‌اند. به گفته کمیساریای عالی سازمان ملل متحد در امور پناهندگان، از ابتدای ژانویه ۲۰۲۱، بیش از ۱۸۰۰۰۰ افغان نیازمند به حمایت بین‌المللی به کشورهای همسایه وارد شده‌اند، اما تعداد کل افغان‌هایی که به حمایت بین‌المللی احتیاج دارند احتمالاً بسیار بیشتر است.

اکثر مردان، زنان و کودکانی که قصد عبور از ایران را دارند، مدارک سفر معتبری ندارند و جان خود را برای انجام این سفر در معرض خطر قرار می‌دهند. بسیاری از آنها به افغانستان بازگردانده می‌شوند، برخی در ایران باقی می‌مانند، و برخی طول ایران را طی می‌کنند و سپس با خطراتی مشابه در مسیر ورود به ترکیه مواجه می‌شوند. این گزارش، یافته‌های تحقیقاتی عفو بین‌الملل را در مورد سفر پرخطر افغان‌هایی که از وطن خود گریخته‌اند، ارائه می‌نماید. قتل افغان‌ها به دست مسئولان ایرانی و ترکیه‌ای، عقب راندن با تیراندازی و دیگر موارد اخراج غیرقانونی، بازداشت‌های خودسرانه و اعمال شکنجه و سایر بدرفتاری‌ها علیه افغان‌ها از سوی مأموران ایرانی و ترکیه‌ای از جمله موضوعاتی است که در گزارش مستند شده است.

موضع عفو بین‌الملل، همچون موضع کمیساریای عالی سازمان ملل متحد در امور پناهندگان این است که هیچ افغانی نباید به افغانستان بازگردانده شود، زیرا در آنجا تحت خطر واقعی نقض جدی حقوق بشر خواهد بود. بر اساس یافته‌های این گزارش، عفو بین‌الملل همچنین به این نتیجه رسیده است که هیچ کشوری نباید افغان‌ها را به اجبار به ترکیه یا ایران بازگرداند، زیرا در این کشورها، افغان‌ها در خطر واقعی بازگردانده شدن غیرقانونی به افغانستان قرار دارند.

عفو بین‌الملل در مجموع پرونده ۱۲۱ نفر - ۳۷ کودک، ۵ زن و ۷۹ مرد - را بررسی و مستند کرده است که در فاصله آوریل ۲۰۲۱ و می ۲۰۲۲ به طور غیرقانونی از ایران به افغانستان یا از ترکیه به ایران یا افغانستان بازگردانده شدند. از میان این ۱۲۱ نفر، برخی چندین دفعه به افغانستان بازگردانده شده‌اند و بنابراین عفو بین‌الملل در مجموع ۲۵۵ مورد انتقال یا اخراج غیرقانونی را بررسی کرده است. این بازگشت‌های غیرقانونی با الگوی گسترده‌تری از به عقب راندن‌های خشونت‌آمیز در مرزها و اخراج غیرقانونی هزاران افغان از طریق زمین و هوا از ایران و ترکیه مطابقت دارد.

نیروهای امنیتی ایران و ترکیه علیه افغان‌هایی که قصد عبور غیررسمی از مرزهای ایران و ترکیه را داشته‌اند، به‌طور غیرقانونی از سلاح گرم به‌عنوان یک روش بازدارنده و عقب‌زننده استفاده کرده‌اند که گاهی منجر به کشته یا زخمی شدن افراد شده است. نیروهای امنیتی ترکیه و ایران با تیراندازی به سوی کسانی که به قصد یافتن پناهگاه سعی دارند از مرزها عبور کنند و با عقب راندن اجباری و شتاب‌زده آنان به خارج از مرزهای خود، تعهدات حقوق بشری خود تحت قوانین بین‌المللی، از جمله حق حیات و حق پناهجویی و اصل عدم بازگشت را نقض کرده‌اند.

عفو بین‌الملل قتل ۱۱ افغان به دست نیروهای امنیتی ایران و سه افغان به دست نیروهای امنیتی ترکیه را مستند کرده است. در تمام موارد بررسی شده توسط عفو بین‌الملل، به نظر نمی‌رسد که هیچ یک از افراد کشته یا مجروح شده «تهدید قریب‌الوقوع مرگ یا جراحت جدی» را متوجه نیروهای امنیتی یا دیگران کرده باشند که طبق قوانین و استانداردهای بین‌المللی، آستانه استفاده از سلاح گرم را برآورده کند. در این شرایط، استفاده از سلاح گرم، غیرقانونی و خودسرانه بوده است.

مقامات ایران و ترکیه به طور معمول افغان‌هایی را که وارد مرزهای این دو کشور شده‌اند باز می‌گردانند. افغان‌هایی که به دنبال امنیت هستند در گذرگاه‌های مرزی غیررسمی ایران و ترکیه یا در جاده‌های داخل قلمرو این دو کشور رهگیری شده و نیروهای امنیتی ترکیه و ایران یا بلافاصله آنها را به مرز منتقل کرده و عقب رانده‌اند یا قبل از بازگرداندن، آنها را بازداشت کرده‌اند. مقامات ترکیه و ایران بدون ارائه فرصت برای تقاضای درخواست پناهندگی و حمایت بین‌المللی و بدون ارزیابی خطر نقض جدی حقوق بشر پس از بازگشت، افغان‌ها را به اجبار بازگردانده‌اند، که

نقض تعهدات بین‌المللی مرتبط با اصل عدم بازگشت است. این اصل دولت‌ها را از انتقال افراد به مکانی که در معرض خطر واقعی آزار و تعقیب یا سایر موارد نقض جدی حقوق بشر باشند، منع می‌کند.

روش تحقیق

محققان عفو بین‌الملل در ماه مارچ ۲۰۲۲ به افغانستان و در ماه می ۲۰۲۲ به ترکیه سفر کرده و با افراد زیر مصاحبه انجام دادند: ۷۶ افغان (۶۴ مرد، شش زن و شش کودک)؛ پنج مقام افغان که کارشان مرتبط با رفت و آمد افغانها از مرزهای بین‌المللی است (شامل رییس امور مهاجران و عودت‌کنندگان ولایت هرات و مأموران مرزی نیمروز و هرات)؛ چهار وکیل مهاجرت از ترکیه؛ سه دکتر افغان که بازگردانده‌شدگان را معالجه می‌کنند؛ و هفت تن از کارکنان سازمان‌های غیردولتی و بشردوستانه افغان و بین‌المللی که به افغان‌های بازگردانده‌شده یاری می‌رسانند یا نقض حقوق آن‌ها را مستند می‌کنند. این سازمان همچنین اسناد رسمی از جمله ویزا، مهر پاسپورت، قرارهای بازداشت در ترکیه، احکام اخراج از ترکیه و اسناد مسافرتی تحویل‌شده توسط سفارت افغانستان در ترکیه و همچنین گزارش‌های پزشکی، فیلم‌ها و تصاویر مصاحبه‌شوندگان را تا حد در دسترس برای تایید اظهارات آنها بررسی کرد. عفو بین‌الملل در ۸ اگوست ۲۰۲۲ به وزارت کشور ترکیه و در ۱۹ اگوست ۲۰۲۲ به رئیس قوه قضائیه ایران نامه نوشت و خواستار پاسخ درباره یافته‌های خود شد. تا زمان نگارش این تحقیق، عفو بین‌الملل از سوی هیچ یک از دولت‌ها پاسخی به مکاتبات خود دریافت نکرده است.

سفری پرخطر به سوی امنیت

از زمان آخرین پرواز تخلیه از کابل در ۳۰ اگوست ۲۰۲۱، در نتیجه تسلط طالبان، هزاران افغان گرفتار شده‌اند. مقامات دولتی و امنیتی پیشین، روزنامه‌نگاران، مدافعان حقوق بشر، فعالان زن و اعضای گروه‌های اقلیت در میان کسانی هستند که از سوی طالبان تهدید شده یا در هراس از انتقام جویی قرار گرفته‌اند. کسانی که گذرنامه ندارند، اغلب نمی‌خواهند با درخواست پاسپورت یا سایر اسناد مسافرتی، خود را مورد توجه مقامات طالبان قرار دهند. با این حال، کشورهای همسایه افغانستان اساساً مرزهای خود را به روی افغان‌های بدون پاسپورت یا ویزا بسته‌اند.

بسیاری از افغان‌ها سعی می‌کنند از گذرگاه‌های غیررسمی در امتداد مرز وارد ایران شوند. آنها معمولاً در گروه‌های بزرگ شامل زنان و کودکان و به همراه یک قاچاقچی سفر می‌کنند. در شب، یا از زیر حصار در نزدیکی گذرگاه مرزی رسمی اسلام قلعه (در استان هرات افغانستان) می‌خزند، یا از دیواری به ارتفاع دو متر در استان نیمروز افغانستان بالا می‌روند و یا به پاکستان می‌روند و از آنجا سعی می‌کنند به ایران برسند. اگر نیروهای امنیتی ایران آن‌ها را متوقف نکرده و به زور بازنگردانند، افغان‌ها در گروه‌های کوچک‌تر، اغلب با خودروهایی ترتیب‌داده شده توسط قاچاقچیان، به سفر خود ادامه می‌دهند تا به تهران یا شهرهای دیگر ایران برسند.

برخی از افغان‌ها حرکت خود را تا ترکیه ادامه می‌دهند. با کمک قاچاقچیان، سعی می‌کنند از امتداد مرز ایران و ترکیه در مجاورت دریاچه وان عبور کنند و عقب راندن و سایر موارد نقض حقوق بشر از سوی نیروهای امنیتی ترکیه در این نقاط رایج است. کسانی که با موفقیت به ترکیه وارد می‌شوند، بعداً پیاده یا با اتومبیل به وان و شهرهای مرکز یا غرب می‌روند.

عقب راندن، قتل و بازداشت در ایران

مقامات ایرانی در مکاتبات خود با کمیساریای عالی سازمان ملل در امور پناهندگان در پایان سال ۲۰۲۱، تخمین زدند که روزانه ۵۰۰۰ افغان به ایران می‌رسند. دولت ایران انکار می‌کند که افغان‌ها در صورت بازگشت به افغانستان با خطرات واقعی نقض حقوق بشر مواجه خواهند شد و روزانه هزاران افغان را بدون هیچ گونه ارزیابی از نیازهای فردی آنها برای حمایت بین‌المللی به اجبار باز می‌گرداند. کمیساریای عالی سازمان ملل در امور پناهندگان تخمین می‌زند که مقامات ایرانی ۶۵ درصد از تمام افغان‌های تازه وارد را به اجبار اخراج کرده‌اند. عفو بین‌الملل در جریان تحقیق پیش رو، ۶۷ مورد بازگرداندن اجباری افغان‌ها از ایران به افغانستان را مستند کرده است (در ۵۳ مورد، بازگردانده‌شدگان زن یا مرد و در

۱۴ مورد کودک بوده‌اند).

نیروهای امنیتی ایران از طیف وسیعی از ابزارها برای به عقب راندن افغان‌های پناهجو استفاده می‌کنند. این نیروها به سمت افغان‌ها هنگام بالا رفتن از دیوارهای مرزی، خزیدن زیر حصارها یا عبور پیاده یا با اتومبیل از مرز ایران شلیک کرده‌اند. تحقیقات عفو بین‌الملل نشان می‌دهد که ده‌ها افغان هدف گلوله قرار گرفته و کشته شده‌اند و بسیاری دیگر دچار جراحات‌های ناشی از اصابت گلوله شده‌اند. مسئول امور مرزی ولایت نیمروز در افغانستان در ماه مارس ۲۰۲۲ به عفو بین‌الملل گفت که «به‌طور میانگین در هر ماه، بین ۲۵ تا ۳۰ مرگ بر اثر شلیک گلوله آدر مرز ایران رخ می‌دهد. آنها نیروهای امنیتی ایران به همه شلیک می‌کنند. گاهی اجساد زنان و کودکان را دریافت می‌کنیم، شاید حدود دو یا سه نفر. اما اکثریت قریب به اتفاق مردان هستند.»

عفو بین‌الملل با شاهدان قتل ده مرد افغان و یک کودک پسر افغان به دست نیروهای امنیتی ایران در هنگام تلاش برای عبور از مرز از افغانستان مصاحبه و گزارش‌های دقیقی از ۲۲ مورد تیراندازی و زخمی کردن افغان‌ها توسط نیروهای امنیتی ایران در مرز یا در خاک ایران در نزدیکی مرز دریافت نمود.

سکینه، بیوه ۳۵ ساله‌ای که با چهار دختر و دو پسرش افغانستان را از طریق ولایت نیمروز ترک کردند، به عفو بین‌الملل گفت که آنان در حال حرکت به سمت خاک ایران، مورد شلیک نیروهای امنیتی ایران قرار گرفتند:

«صدای تیراندازی شنیدیم. نیروهای امنیتی ایران گفتند: ایست، جلو نیابید. قاچاقچی گفت ایستاد نشوید. عده‌ای فرار کردند، عده‌ای زیر آتش قرار گرفتند. صدای فریاد پسر ۱۶ ساله‌ام که صدایم می‌زد را شنیدم. دو گلوله به دنده‌هایم/قبرغه‌هایم اصابت کرده بود. نمی‌دانم بعد از آن چه شد. از شدت ترس و نگرانی بخاطر فرزندانم بیهوش شدم. وقتی به هوش آمدم در افغانستان بودم. دیدم پسرم جانش را از دست داده. در تاکسی کنار بیکرش نشسته بودم.»

از میان مصاحبه‌شوندگانی که بلافاصله عقب رانده نشده و پس از ورود به ایران دستگیر شده‌اند، تقریباً همه قبل از انتقال اجباری به افغانستان با اتوبوس از طریق گذرگاه‌های رسمی مرزی، تحت بازداشت قرار گرفته‌اند. بیست و سه نفر از مردانی که با آنها مصاحبه شده گفتند که در حین بازداشت یا بازگشت اجباری از سوی نیروهای امنیتی ایران مورد شکنجه و سایر رفتارهای بیرحمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز قرار گرفته‌اند. مردی به نام امیر، که پس از زخمی شدن با شلیک گلوله به سرش در هنگام عبور از مرز دستگیر شد، نحوه برخورد با خود در زمان بازداشت را چنین تصویر کرد:

«آنها نیروهای امنیتی ایران متوجه شدند که از سرم خون می‌آید و از من پرسیدند چه اتفاقی افتاده است. وقتی توضیح می‌دادم مستقیماً روی زخمم می‌زدند و دوباره خونریزی شروع می‌شد... یک بار گفتم خواهش می‌کنم به سرم نزنید و نگهبان [بازداشتگاه] گفت: «کجا؟» وقتی از خمم را به او نشان دادم، همان جا را دوباره زد.»

به عقب راندن، تیراندازی و بازگشت غیرقانونی از ترکیه

آن دسته از افغان‌هایی که موفق به عبور از ایران شده و سعی می‌کنند به ترکیه وارد شوند، اغلب متحمل موارد مشابهی از نقض حقوق بشر به دست مقامات ترکیه می‌شوند.

عفو بین‌الملل با ۲۴ افغان که گاهی چندین مرتبه و یا همراه با بستگانشان از ترکیه به ایران بازگردانده شده‌اند، مصاحبه کرد و این چنین توانست ۱۷۸ مورد بازگشت اجباری را مستند کند. در ۱۲۴ مورد، بازگردانده‌شدگان مرد یا زن و در ۵۴ مورد کودک بودند. از این میان، شش نفر در یک بازگردانی مضاعف از ترکیه به ایران و سپس از ایران به افغانستان انتقال داده شدند.

شاهدان تیراندازی در نزدیکی حصارهای مرزی یا در جایی موصوف به یک کانال را توصیف کرده‌اند. عفو بین‌الملل با دو مردی که از سوی نیروهای امنیتی ترکیه مورد اصابت گلوله قرار گرفته و مجروح شده بودند، گفت‌وگو نموده و با افراد دیگری که قتل سه پسر نوجوان و زخمی شدن شش مرد و سه پسر توسط نیروهای امنیتی ترکیه را شرح دادند، مصاحبه کرد.

عارف، ۲۴ ساله، افسر سابق اطلاعاتی افغانستان، در اکتبر ۲۰۲۱ از افغانستان گریخت، زیرا از سوی طالبان تهدید به مرگ شده بود. وی پس از رسیدن به ایران، چندین بار اقدام به عبور به ترکیه کرد. او دو بار مورد گلوله نیروهای امنیتی ترکیه قرار گرفت. عارف در یک مورد چنین نقل می‌کند:

«پلیس/پولیس از قرارگاه خود در بالای کوه تیراندازی می‌کرد. مستقیماً به سمت ما شلیک می‌کردند، نه هوایی... من شاهد بودم که یک زن و دو کودک زخمی شدند. یک کودک دو ساله از ناحیه کلیه و یک کودک شش ساله از ناحیه دست گلوله/مرمی خوردند. من خیلی ترسیده بودم. از زنده ماندنم حیرانم.»

مقامات ترکیه درباره شرایط فردی و نیازهای حفاظتی هیچ یک از افغان‌هایی که عفو بین‌الملل با آنها مصاحبه کرده، ارزیابی کامل انجام ندادند، امری که نقض اصل عدم بازگرداندن است. در عوض، مقامات سخنان افغان‌ها حاکی از در خطر بودن در افغانستان را نادیده گرفتند و در برخی موارد با توسل به ارباب و تهدید، سعی کردند آنها را از عبور مجدد از مرز بازدارند. به گفته عارف که چهار بار از ترکیه به ایران عقب رانده شده است، «پلیس ترکیه از ما پرسید: چرا کشورتان را ترک کردید؟ چرا آنجا نمی‌مانید؟ همه گفتیم که با خطر مواجه بودیم و به همین دلیل آمدیم. آنها پاسخ دادند: این ربطی به ما ندارد. اینجا ما شما را می‌کشیم.»

عفو بین‌الملل علاوه بر ۱۷۸ مورد بازگشت غیرقانونی که در بالا ذکر شد، اخراج غیرقانونی هفت مرد و سه کودک با هوایما از ترکیه به افغانستان را بین اواسط ماه مارس تا اوایل ماه مه ۲۰۲۲ مستند کرده است. مقامات ترکیه اخراج با هوایما را «بازگشت داوطلبانه» نامیده‌اند. با این حال، مصاحبه‌شوندگان به عفو بین‌الملل گفتند که نمی‌خواستند برگردند و مقامات ترکیه هیچ ارزیابی از خطراتی که آنها پس از بازگشت به افغانستان با آن مواجه خواهند شد، انجام ندادند.

ظهِیر درباره اخراج خود این چنین توضیح داد: «آنها ما را به فرودگاه/میدان هوایی استانبول بردند. چهار مأمور پلیس در اتوبوس ما بودند. وقتی اتوبوس را عوض کردیم، دو مرد سعی کردند فرار کنند. پلیس/پولیس آنها را به شدت لت و کوپ کردند. مردی گریه می‌کرد و التماس که اخراج نشود زیرا همسر و فرزندش در ترکیه هستند. بعد بیهوش شد، اما پلیس به او کمک نکرد. سپس ما را مستقیماً به داخل طیاره/هوایما بردند.»

مصاحبه‌شوندگان افغان به عفو بین‌الملل گفتند که مقامات ترکیه آنها را در گروه‌های بزرگ، از ۶۰ تا ۴۰۰ نفر، که معمولاً شامل بیش از صد نفر بودند، اخراج کردند. رقم کل اخراج افغان‌ها از ترکیه از آگوست ۲۰۲۱ تاکنون در دسترس عموم نیست، اما در اواخر آوریل ۲۰۲۲، ریاست مدیریت مهاجرت (PMM) اعلام کرد که دولت در چهار ماه اول سال بیش از ۱۱۰۰۰ افغان را اخراج کرده است.

مصاحبه‌شوندگان به عفو بین‌الملل گفتند که مقامات ترکیه آنها را برای امضای اسناد اخراج داوطلبانه تحت فشار قرار دادند. یکی از آنها این روند را این گونه شرح داد:

«آنها گفتند اگر اثر انگشت خود را [در پای سند به عنوان امضا] نگذارید، نیروهای امنیتی شما را مجبور خواهند کرد. من از انجام آن خودداری کردم. نیروهای امنیتی مرا به اتاقی بردند که دوربین نداشت. شش نفر بودند. به آنها گفتم که در افغانستان در معرض خطر هستم. هیچ اهمیتی ندادند. مرا کتک زدند و به دیوار کوبیدند. روی زمین افتادم. دو مرد پاهایم را گرفته بودند و یکی روی سینه‌ام نشست. دو نفر دیگر انگشتانم را روی کاغذ گذاشتند.»

سایر مصاحبه‌شوندگان گفتند که از امضای سند خودداری کرده بودند اما بعداً دیدند که روی آن امضا وجود دارد یا مقامات ترکیه آنها را با گفتن

اینکه مدت بیشتری در بازداشت خواهند ماند و در نهایت اخراج خواهند شد، تحت فشار قرار دادند.

عفو بین‌الملل درباره ۲۱ مورد شکنجه یا سایر بدرفتاری‌ها توسط نیروهای امنیتی ترکیه روایاتی پرجزئیات به دست آورد. به گفته مصاحبه‌شوندگان، ضرب و شتم معمول بوده است. حمید گفت در حین بازداشت، اندکی پس از عبور از ترکیه، مأموران با او و دوستش بدرفتاری کردند: «یکی از مأموران پلیس دوستم را با قنداق اسلحه لت و کوپ کرد و بعد روی دوستم نشست، مثله اینکه روی صندلی نشسته بود. همانجا نشست و سیگاری روشن کرد. بعد با اسلحه به پاهای من زد... وقتی نشسته بودم، مأمور پلیس ترکیه با لگد به زانویم زد. او دو لگد محکم به من زد. در حال حاضر درد شدیدی در مفصل زانویم احساس می‌کنم.»

توصیه های کلیدی

این موضع عفو بین‌الملل است که هیچ افغانی نباید به افغانستان بازگردانده شود، زیرا می‌تواند در آنجا با خطر واقعی نقض حقوق بشر روبرو باشد. علاوه بر این، بر اساس یافته‌های این گزارش، عفو بین‌الملل به این نتیجه رسیده است که هیچ کشوری نباید افغان‌ها را به اجبار به ترکیه یا ایران بازگرداند، زیرا در آنجا آنان در خطر بازگشت غیرقانونی به افغانستان خواهند بود.

دولت‌های ترکیه و ایران باید اطمینان حاصل کنند که مقامات و نیروهای امنیتی مسئول حرکت‌های مهاجرتی به حقوق پناهندگان و مهاجران از جمله اصل عدم بازگرداندن، حق پناهجویی، حق حیات، ممنوعیت مطلق شکنجه و سایر بدرفتاری‌ها و نیز به حقوق و بهترین منافع کودک احترام می‌گذارند. کشورها موظفند از دسترسی قربانیان نقض حقوق بشر به عدالت اطمینان حاصل کنند، از جمله از طریق انجام تحقیقات مؤثر در مورد ادعاهای نقض حقوق بشر و اطمینان از اینکه مظنونان به مسئولیت کیفری به صورت منصفانه تحت پیگرد قانونی و محاکمه قرار گیرند.

مقامات کشورهای محل ورود افغان‌ها باید به ایشان حمایت بین‌المللی اعطا کنند. کشورهایی که نگران توانایی خود برای میزبانی تعداد زیادی از افغان‌ها هستند، باید از سایر کشورها کمک مالی و مادی درخواست نمایند. جامعه بین‌المللی باید واکنشی مشترک و هماهنگ برای سهیم شدن در مسئولیت حمایت از پناهندگان افغان داشته باشد.

۲. عقب راندن با توسل به تیراندازی و قتل

«آن‌ها [نیروهای امنیتی ایران] به ما گفتند «شما غیرقانونی به این‌جا آمده‌اید. اگر همین‌جا بکشیمتان، نه کسی خبر می‌شود، نه کسی سراغتان را می‌گیرد.»

حبیب، یک کشاورز افغان ۲۸ ساله که در ژانویه ۲۰۲۲ از سوی نیروهای امنیتی ایران به عقب رانده شد.

اولین و رایج‌ترین روش ممانعت از ورود افغان‌ها به ایران یا ترکیه شلیک به آن‌ها در گذرگاه‌های مرزی این کشورها بوده است. مصاحبه‌های عفو بین‌الملل تأیید می‌کند که نیروهای امنیتی در مرز افغانستان-ایران یا ایران-ترکیه مکرراً اقدام به شلیک تیرهوایی و یا تیراندازی مستقیم به سوی مردان، زنان و کودکان افغان کرده‌اند.^۱ آن دسته از مقامات افغان، پزشکان، کارکنان سازمان‌های غیردولتی، فعالان حقوق بشر و افراد فعال در کمک‌های بشردوستانه‌ای که در تماس مستقیم با کسانی بوده‌اند که به اجبار از ایران و یا ترکیه بازگردانده شده‌اند، اطلاعات به دست آمده درباره تیراندازی‌های مکرر در مناطق مرزی و گذرگاه‌های غیررسمی در امتداد مرز افغانستان و ایران (از این پس، به نام مرز ایران از آن یاد می‌شود) و مرز ایران و ترکیه (از این پس، به نام مرز ترکیه از آن یاد می‌شود) را تأیید کرده‌اند.^۲

عفو بین‌الملل با ۴۸ افغان مصاحبه کرد که گفته‌اند به خودشان و بستگانشان هنگام تلاش برای عبور از مرز ایران یا ترکیه (از جمله، برای برخی از آنها در هر دو مرز) شلیک شده است.^۳ نیروهای امنیتی ترکیه و ایران برای ترساندن مردم افغان و بازداشتن آنها از عبور از مرز یا مجبور کردن آنها به بازگشت به آن سوی مرز و یا برای دستگیری آن‌ها از سلاح گرم استفاده کرده‌اند.^۴ در ایران، نیروهای امنیتی به افغان‌ها در حالی که از دیوارهای مرزی بالا می‌رفتند، زیر حصارها خزیده بودند و یا پیاده و سواره در حال دور شدن از مرز و ورود به ایران بوده‌اند شلیک کرده‌اند. در ترکیه، شاهدان از تیراندازی در حصارهای مرزی یا آنچه مصاحبه‌شوندگان یک کانال توصیف کرده‌اند، حکایت کرده‌اند. از آنجایی که افغان‌ها معمولاً شب‌ها از مرزها عبور می‌کردند، نیروهای امنیتی اغلب با دید محدود در شب به سوی پناهندگانی که ظاهراً غیرمسلح بوده و هیچ تهدید جدی و آنی محسوب نمی‌شده‌اند شلیک کرده‌اند.

دو مرد که عفو بین‌الملل با آن‌ها مصاحبه کرده گفتند که علیرغم تیراندازی مستقیم، آن‌ها هم‌چنان تصمیم گرفتند که به سفر خود ادامه دهند، زیرا راه جایگزین - بازگشت به افغانستان تحت کنترل طالبان - برای آنها راه‌حل بدتری به نظر می‌رسید.^۵ نصرت، دانش‌آموز ۱۹ ساله‌ای که بعد از این که طالبان کنترل شهر او را در مارس ۲۰۲۱ به دست گرفت به ایران گریخت، گفت: «نیروهای امنیتی ایران شروع به تیراندازی کردند.

^۱ از مرز افغانستان و ایران بین مارس ۲۰۲۱ تا مارس ۲۰۲۲ و مرز ایران و ترکیه بین آوریل ۲۰۲۱ تا ژانویه ۲۰۲۲. مصاحبه در اسلام قلعه در ۱۲ مارس، در هرات در ۱۳، ۱۱، ۱۰ و ۱۴ مارس از طریق تماس صوتی در ۱۵ مارس، ۱۰، ۷ و ۱۶ آوریل، در استانبول در ۵، ۶، ۷، ۸ و ۹ مه، در وان در ۹، ۱۰ و ۱۲ می ۲۰۲۲.

^۲ مصاحبه با تماس صوتی در ۲۲ نوامبر ۲۰۲۱، در ۹، ۲۱، ۲۳ و ۲۸ فوریه، در ۱۷ مارس ۲۰۲۲، در ۷ آوریل ۲۰۲۲، و در هرات در ۱۲، ۱۴، ۱۶، ۱۷ مارس، و در استانبول در ۶ می ۲۰۲۲. به‌روزرسانی تجزیه و تحلیل حفاظت افغانستان، Q۴، ۲۰۲۲، ص ۳.

- www.globalprotectioncluster.org/wp-content/uploads/AFG_Protection-Analysis-Update_Q۴.pdf

^۳ مصاحبه در اسلام قلعه در ۱۲ مارس، در هرات در ۱۳، ۱۱، ۱۰ و ۱۴ مارس با تماس صوتی در ۱۵ مارس، ۱، ۷ و ۱۶ آوریل، در استانبول در ۵، ۶، ۷ و ۸ می، در وان در ۹، ۱۰ و ۱۲ مه ۲۰۲۲.

^۴ مصاحبه در اسلام قلعه در ۱۲ مارس، در هرات در ۱۳، ۱۱، ۱۰ و ۱۴ مارس با تماس صوتی در ۱۵ مارس، ۱، ۷ و ۱۶ آوریل، در استانبول در ۵، ۶، ۷ و ۸ می، در وان در ۹، ۱۰ و ۱۲ مه ۲۰۲۲.

^۵ مصاحبه در وان در ۱۰ و ۱۱ مه ۲۰۲۲.

آنها در بلندگوها به ما هشدار دادند که بیاستید! فرار نکنید وگرنه شلیک می‌کنیم. ما می‌دانستیم که اگر به عقب برگردیم با طالبان مواجه می‌شویم بنابراین چاره‌ای جز عبور از مرز نداشتیم.»^۶

تحقیقات عفو بین‌الملل نشان می‌دهد که ده‌ها افغان بر اثر اصابت گلوله کشته شده و بسیاری دیگر نیز مجروح شده‌اند. عفو بین‌الملل قتل شش مرد افغان و یک کودک پسر ۱۶ ساله توسط نیروهای امنیتی ایران، هنگام تلاش برای خروج از مرز افغانستان را مستند کرده است.^۷ این سازمان همچنین با هفت مرد که توسط نیروهای امنیتی ایران مورد اصابت گلوله قرار گرفته و زخمی شده بودند مصاحبه کرد.^۸ علاوه بر این، شاهدان افغان به عفو بین‌الملل گفتند که در طول سفر خود چهار مرد را دیدند که توسط نیروهای امنیتی ایران به ضرب گلوله کشته شده بودند. آنها گفتند که ۱۴ مرد و یک زن دیگر در مرز ایران یا در خاک ایران نزدیک به مرز، هدف گلوله قرار گرفته و زخمی شدند.^۹

عفو بین‌الملل همچنین با دو مرد که توسط نیروهای امنیتی ترکیه^{۱۰} مورد اصابت گلوله قرار گرفته و زخمی شده بودند، و با افراد دیگری که شاهد قتل سه پسر نوجوان و زخمی شدن شش مرد و سه نوجوان توسط نیروهای امنیتی ترکیه بودند مصاحبه کرد.^{۱۱}

در همه مواردی که عفو بین‌الملل بررسی و مستند کرده، به نظر نمی‌رسد که هیچ یک از افراد کشته یا مجروح شده، «تهدید قریب‌الوقوع مرگ یا جراحت جدی» را متوجه نیروهای امنیتی یا سایرین کرده بوده‌اند که در قوانین و استانداردهای بین‌المللی به عنوان آستانه‌ی لازم برای استفاده از سلاح گرم تعریف شده است. بر این اساس، استفاده از قوای قهریه مرگبار غیرقانونی و خودسرانه بوده است.

۲.۱ تیراندازی به عنوان روشی برای عقب راندن

«ما دوباره سعی کردیم از مرز عبور کنیم و این بار آنها [نیروهای امنیتی ترکیه] به سمت ما تیراندازی کردند. دو نفر از دوستانم از ناحیه پا گلوله خوردند... گلوله‌ای پوست سرم را خراشید. برای همین به ایران برگشتیم.»

امیر، یک سرباز سابق افغان که پس از بازگرداندن شدن توسط نیروهای امنیتی ترکیه به ایران، برای دومین بار تلاش کرد به ترکیه برود.

۲.۱.۱ شرایط پیرامون تیراندازی

عفو بین‌الملل استفاده مستقیم از گلوله‌های جنگی علیه مردان، زنان و کودکان افغان را در جریان ۱۴ واقعه مستند کرده که توسط نیروهای امنیتی ایران بین مارس ۲۰۲۱ تا مارس ۲۰۲۲ صورت گرفته‌اند و هشت مورد دیگر که توسط نیروهای امنیتی ترکیه بین آوریل ۲۰۲۱ تا ژانویه

^۶ مصاحبه در هرات در ۱۰ مارس ۲۰۲۲.

^۷ مصاحبه در هرات در ۹ و ۱۴ مارس، از طریق تماس صوتی در ۱۱ و ۱۳ مارس و در استانبول در ۵ می ۲۰۲۲.

^۸ مصاحبه در هرات در ۱۰، ۱۱، ۱۳ و ۱۴ مارس و در وان در ۱۱ می ۲۰۲۲.

^۹ مصاحبه در هرات در ۱۰، ۱۱ و ۱۴ مارس ۲۰۲۲.

^{۱۰} مصاحبه در هرات در ۱۰، ۱۱، ۱۳ و ۱۴ مارس و در وان در ۱۱ می ۲۰۲۲.

^{۱۱} مصاحبه در استانبول در ۵ می، در وان در ۹ مه و از طریق تماس صوتی در ۲۱ آوریل و ۱۶ مه ۲۰۲۲.

۲۰۲۲ انجام پذیرفته‌اند.^{۱۲} ندیم، نوجوان ۱۵ ساله‌ای که در سپتامبر ۲۰۲۱ روستای خود در افغانستان را به دلیل ناامنی در آن کشور ترک کرده بود، همراه با چند نوجوان دیگر از طریق استان نیمروز از مرز ایران عبور کرد:

«شب، نیروهای امنیتی [ایران به سمت ما تیراندازی کردند. ابتدا تیره‌وایی زدند و گفتند که دیگر پیش نرویم، اما بعد چون مردم همچنان ادامه دادند آن‌ها هم شروع کردند به شلیک به سمت مردم. تیرها از دو جهت مختلف می‌آمدند، از سطح زمین و از بالای یک قرارگاه... چندین بار، احساس کردم گلوله‌ای از نزدیک موهایم گذشت. صدای بادی که [به خاطر گلوله] بلند شد را شنیدم... متوجه نشدم که آیا کسی مجروح یا کشته شده یا نه، چون داشتم با تمام وجودم از آن جا فرار می‌کردم.»^{۱۳}

در چهار مورد، افرادی که عفو بین‌الملل با آنها مصاحبه کرده گفتند که نیروهای امنیتی ایران به سوی آن‌ها هنگام بالا رفتن از دیواری بلند و چند متری که در برخی مناطق مرزی افغانستان و ایران ساخته شده و یا زمانی که در حال پایین آمدن از دیوار سمت ایران پایین بودند، شلیک کردند.^{۱۴} ندیم، یکی از اعضای سابق نیروهای امنیتی افغانستان گفت که نیروهای امنیتی ایران در اواخر اوت ۲۰۲۱ هنگامی که او قصد داشت از ولایت نیمروز وارد ایران شود، به سوی او شلیک کردند.^{۱۵}

«آنها شروع به تیراندازی کردند. متوجه شدم که شلیک‌های اخطار نبود بلکه داشتند مستقیم به سمت ما تیر می‌زدند. من بالای دیوار بودم. دیدم کسی از ناحیه سینه مجروح شده است... به طرف افغانستان برگشتم. نمی‌دانم چند نفر تیر خوردند. وقتی تیراندازی شروع شد، پسر عمویم را بالای دیوار دیدم، اما بعدش رد او را گم کردم. نمی‌دانم الان کجاست. من افراد زیادی را دیدم که دست‌هایشان شکسته یا از سرشان خون می‌آمد. فردای آن روز در نیمروز مردم می‌گفتند که هفت نفر کشته و ۳۰ نفر زخمی شده‌اند.»

در پنج واقعه مستند شده توسط عفو بین‌الملل، نیروهای امنیتی ایران بین آوریل ۲۰۲۱ تا مارس ۲۰۲۲ به سمت خودروهایی که گروه‌های کوچکی از افغان‌ها را به داخل قلمرو ایران منتقل می‌کردند، تیراندازی کردند.^{۱۶} در چهار مورد از این وقایع، نیروهای امنیتی ایران به خودروهای در حال حرکت شلیک کردند و در یک مورد آن‌ها یک خودروی ثابت در خاک ایران را هدف قرار دادند. حنیف که با هشت نفر از اعضای خانواده‌اش در سفر بود، به عفو بین‌الملل گفت که پس از عبور از ایران در مارس ۲۰۲۱ دو بار مورد هدف آتش قرار گرفت. او به عفو بین‌الملل گفت که نیروهای امنیتی ایران در ابتدا به سمت او، بستگانش و سایر افراد گروهشان آتش گشودند. آنها از دیوار مرزی طرف ایرانی پایین رفته و حدود ۱۰۰ متر پیش رفته بودند.^{۱۷} حنیف موفق به فرار شد و به همراه ۱۱ نفر دیگر، از جمله بستگانش، با ماشین به راه خود ادامه دادند تا به اطراف شهر شیراز رسیدند. حنیف گفت که نیروهای امنیتی ایران یک بار به خودرو شلیک کردند و حتی پس از توقف خودرو، همچنان به تیراندازی ادامه دادند.^{۱۸} حنیف گفت که او و همه مردان داخل خودرو با شلیک گلوله مجروح شده و دو پسر عموی او متعاقباً بر اثر جراحات وارده جان باختند.

شاهدان همچنین ۲۴ واقعه را توصیف کردند که در جریان آن نیروهای امنیتی ایران یا ترکیه به منظور ترساندن پناهندگان و جلوگیری از ورود آنها تیر هوایی شلیک کردند.

^{۱۲} مصاحبه در هرات در ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۳ و ۱۴ مارس، در استانبول در ۵ و ۷ می، در وان در ۱۱ می و از طریق تماس صوتی در ۱۳ و ۱۶ می ۲۰۲۲.

^{۱۳} مصاحبه از طریق تماس صوتی در ۶ مه ۲۰۲۲.

^{۱۴} مصاحبه در هرات در ۹، ۱۳ مارس و در استانبول در ۷ می ۲۰۲۲.

^{۱۵} مصاحبه در هرات در ۱۳ مارس ۲۰۲۲.

^{۱۶} مصاحبه در هرات در ۹، ۱۱، ۱۴ مارس، از طریق تماس صوتی در ۱۱ آوریل و در وان در ۱۰ می ۲۰۲۲.

^{۱۷} مصاحبه در هرات در ۱۳ مارس ۲۰۲۲.

^{۱۸} مصاحبه در هرات در ۱۳ مارس ۲۰۲۲.

وکلاهی ترکیه‌ای تأیید کردند که این یک رویه معمول است و ۱۵ مورد از وقایعی که عفو بین‌الملل بررسی کرده در ترکیه رخ داده‌اند.^{۱۹}

نه واقعه‌ی مشابه یا در مرز ایران یا در داخل خاک ایران رخ داده است.^{۲۰} بلال، ۲۰ ساله که در اوت ۲۰۲۱ اقدام به عبور از مرز ایران کرد، گفت: «وقتی ما عبور کردیم، پلیس^{۲۱} شروع به تیراندازی هوایی و شلیک به نزدیکی پای مردم کرد تا آنها را بترساند. مردم فرار کردند.»^{۲۲}

وقتی که یک تیر هوایی برای «هشدار» شلیک می‌شود، گلوله با سرعتی بالقوه کشنده، اغلب در فاصله‌ای دور از محل شلیک پایین می‌آید. مسیر پایین آمدن گلوله را نمی‌توان کنترل کرد، بنابراین هیچ راهی برای دانستن این که کجا فرود می‌آید یا به طور تصادفی به چه کسی برخورد می‌کند وجود ندارد. هنگامی که شلیک‌های هشداردهنده به زمین یا به صورت افقی در هر جهتی شلیک شوند، خطر کمانه کردن بالقوه کشنده‌ی آنها وجود دارد، به خصوص در جایی که زمین یا دیوارها از مواد سخت مانند آجر یا بتن تشکیل شده باشند.^{۲۳} بر همین اساس، شلیک گلوله‌های هشداردهنده به طور کلی وارد آوردن خطری غیرقابل قبول به جان مردم و استفاده‌ی غیرقانونی از سلاح گرم محسوب می‌شوند.

نیروهای امنیتی گاهی اخطارهای شفاهی می‌دادند. افغان‌ها در مصاحبه با عفو بین‌الملل به ۱۷ مورد اشاره کرده‌اند که در طی آن نیروهای امنیتی ایران یا ترکیه قبل از تیراندازی، عمدتاً با صدور دستور ایست یا گفتن چیزهایی به حالت فریاد که مسافران افغان قادر به درک محتوای آن نبودند به آنها هشدار داده‌اند.^{۲۴} فرهاد که هنگام تلاش برای ورود به ایران به همراه ۱۲ مرد دیگر مورد اصابت گلوله قرار گرفت توضیح می‌دهد: «شنیدم که می‌گویند ایست، اگر متوقف نشوید، ما به شما شلیک خواهیم کرد. هیچ کس متوقف نشد، ما به دویدن ادامه دادیم. آنها هم شروع به تیراندازی کردند.»^{۲۵}

به گفته شاهدان، فعالان فعالیت‌های بشردوستانه معطوف به کودکان و دو محقق حقوق بشر افغانستان، نیروهای امنیتی ترکیه و ایران به گروه‌هایی از افغان‌ها شلیک کرده‌اند که شامل کودکان می‌شده است.^{۲۶} چهار کودک پسر و والدین چهار کودک دختر گفتند که در سپتامبر ۲۰۲۱ و ژانویه ۲۰۲۲ نیروهای امنیتی ترکیه به آنها تیراندازی کردند و شاهدان، سه واقعه مشابه دیگر را در مورد تیراندازی نیروهای امنیتی ترکیه توصیف کردند. یکی از این پسران از صدای «گبار آتش» یاد می‌کند که به نظر می‌رسد به شلیک با سلاح‌های خودکار یا نیمه خودکار اشاره دارد، سلاح‌هایی که خطر زخمی یا کشته شدن افراد را افزایش می‌دهند.^{۲۷} نجیب، ۱۶ ساله، که نیروهای امنیتی ترکیه ۱۵ بار او را به اجبار به ایران بازگردانده‌اند و آخرین باری که او از آنجا عبور کرده بوده مورد اصابت گلوله نیروهای امنیتی ترکیه قرار گرفته است، گفت: «آن‌ها به طور مداوم و بدون هیچ مکثی شلیک کردند. حدود ۲۰ دقیقه طول کشید.»

نیروهای امنیتی ایران نیز به سوی گروه‌هایی که کودکان در آن بوده‌اند تیراندازی کرده‌اند. حداقل شش واقعه مشابه در مرز ایران رخ داده است.^{۲۸} به گفته برخی از مصاحبه‌شوندگان، نیروهای امنیتی هنگام تیراندازی محیط را با انداختن نورافکن روشن کردند، اما در بیشتر موارد تیراندازی در

^{۱۹} این حوادث بین آوریل ۲۰۲۱ و ژانویه ۲۰۲۲ روی داد. مصاحبه در اسلام قلعه در ۱۲ مارس، از طریق تماس صوتی در ۱۵ مارس، ۷ و ۱۶ مه، در استانبول در ۷ مه و در وان در ۹ و ۱۱ می ۲۰۲۲.

^{۲۰} این حوادث بین مارس ۲۰۲۱ و مارس ۲۰۲۲ رخ داده است. مصاحبه‌ها از طریق تماس صوتی در ۷ و ۱۱ آوریل، در ۱۱، ۱۳ و ۱۶ مه، در استانبول در ۵، ۶، ۷ و ۸ مه، و در وان در ۹ و ۱۰ می ۲۰۲۲.

^{۲۱} عفو بین‌الملل نمی‌تواند به طور مستقل تأیید کند که کدام نهاد مجری قانون یا نهاد امنیتی ایران در این واقعه دخیل بوده است.

^{۲۲} مصاحبه از طریق تماس صوتی در ۳ مه ۲۰۲۲.

^{۲۳} عفو بین‌الملل، رهنمودهایی برای اجرایی کردن «اصول اساسی سازمان ملل در مورد استفاده از زور و سلاح گرم توسط مقامات مجری قانون»، ص ۱۱۴.

^{۲۴} مصاحبه در هرات در ۱۱ و ۱۴ مارس، در استانبول در ۷ می، در وان در ۹، ۱۰ و ۱۱ می، و از طریق تماس صوتی در ۱۵ مارس، ۱۱ آوریل، ۶ و ۱۶ می ۲۰۲۲.

^{۲۵} مصاحبه در هرات در ۱۴ مارس ۲۰۲۲.

^{۲۶} مصاحبه‌ها در هرات در ۱۰، ۱۳ و ۱۴ مارس، از طریق تماس صوتی در ۱۱، ۲۱ آوریل، ۶، ۸ و ۱۶ مه، در استانبول در ۵ مه و در وان در ۹ و ۱۰ می ۲۰۲۲.

^{۲۷} مصاحبه‌ها در هرات در ۱۰، ۱۱، ۱۳ و ۱۴ مارس، از طریق تماس صوتی در ۷ مه، در استانبول در ۵ و ۷ مه و در وان در ۱۰ مه ۲۰۲۲.

^{۲۸} مصاحبه از طریق تماس صوتی در ۶، ۸ و ۱۶ مه ۲۰۲۲، و در وان در ۹ مه ۲۰۲۲. مصاحبه در هرات در ۱۰، ۱۳ و ۱۴ مارس، از طریق تماس صوتی در ۱۱، ۲۱ آوریل و ۸ مه، در استانبول در ۵ مه، و در وان در ۱۰ مه ۲۰۲۲.

شب صورت گرفته و به احتمال زیاد نیروهای امنیتی در دید محدود شب تیراندازی کرده‌اند.^{۲۹}

مصاحبه‌های صورت گرفته توسط عفو بین‌الملل قویا بر این نکته تأکید دارند که استفاده از قوه‌ی قهریه مرگبار علیه افغان‌های در حال عبور از مرز هیچ توجیهی نداشته است. هیچ نشانه‌ای دال بر این که افغان‌های در حال عبور از مرز تهدیدی برای نیروهای امنیتی محسوب می‌شده‌اند وجود ندارد، چه رسد به تهدید قریب‌الوقوع خطر مرگ یا جراحت جدی که استفاده از سلاح گرم را مجاز می‌کند. مصاحبه‌شوندگان عموماً عنوان کرده‌اند که مسلح نبوده‌اند و عفو بین‌الملل هیچ گزارشی دریافت نکرده مبنی بر حوادثی که در آن افغان‌هایی که قصد عبور از مرز را داشته‌اند به سوی نیروهای امنیتی تیراندازی کرده یا به آنها حمله کرده‌اند.

۲.۱.۲ بازگرداندن اجباری زیر آتش گلوله

بر اساس مصاحبه‌های سازمان عفو بین‌الملل، نیروهای امنیتی ترکیه و ایران از سلاح گرم برای عقب‌راندن افغان‌هایی که وارد مرزهای آنها شده‌اند، دستگیری آنها، ترساندن و در نهایت مجبور کردن آنها به بازگشت به آن سوی مرز استفاده کرده‌اند.^{۳۰}

عارف ۲۴ ساله و افسر سابق استخبارات افغانستان گفت که در اکتبر ۲۰۲۱ بعد از تهدیدشدن به مرگ توسط طالبان از افغانستان گریخت. پس از رسیدن به ایران، چندین بار اقدام به عبور از مرز ترکیه کرد. او گفت که دو بار نیروهای امنیتی ترکیه به روی او آتش گشودند. عارف گفت در یک مورد «ساعت ۱ بامداد عبور کردیم. حدود ۳۰ نفر بودیم با چند خانواده. هیچکس اسلحه نداشت آنها [نیروهای امنیتی ترکیه] به سمت ما تیراندازی کردند. یک مرد از ناحیه پا مجروح شد. آدم‌های زیادی زخمی نشدند زیرا همه پریدند توی یک کانال. حدود یک ساعت توی کانال ماندیم. بعد از این که تیراندازی متوقف شد بیرون رفتیم و به ایران برگشتیم.»^{۳۱} عفو بین‌الملل با ۳۸ مرد، زن و کودک که از مرز ترکیه عبور کرده‌اند مصاحبه کرده که اکثریت قریب به اتفاق آنها حداقل یک بار تیراندازی در گذرگاه مرزی را تجربه کرده‌اند.^{۳۲}

نیروهای امنیتی ایران نیز برای جلوگیری از ورود افغان‌ها به کشور یا مانع شدن از پیش‌روی آنها در خاک ایران به سوی آنها تیراندازی کرده‌اند. عباس، کارگر ساختمانی ۲۲ ساله‌ای که در فوریه ۲۰۲۲ قصد عبور از ایران را داشت، به عفو بین‌الملل گفت:

«شب سعی کردیم از مرز اسلام‌قلعه عبور کنیم. زیر حصار خزیدیم. نیروهای ایرانی فریاد زدند جلو نیا! اما قاچاقچی [که ما را رد می‌کرد] راهش را ادامه داد. ما تهدیدی محسوب نمی‌شدیم. هیچ‌کس سلاح نداشت. گلوله‌های زیادی شلیک کردند... قاچاقچی که جلوتر از همه می‌رفت مورد اصابت گلوله قرار گرفت. همه برگشتیم و به سمت افغانستان دویدیم.»^{۳۳}

صبور، کارگر ۳۵ ساله، در تابستان ۲۰۲۱ موفق به عبور از مرز ایران شد و با خودرو به مسیر خود ادامه داد تا این‌که نیروهای امنیتی ایران خودرویش را شناسایی کردند. او به عفو بین‌الملل گفت:

«آنها به ما فرمان ایست دادند. ماشین متوقف شد و چند نفر سعی کردند فرار کنند. وقتی آنها شروع به دویدن کردند، نیروهای امنیتی برای متوقف کردنشان سه تیر هوایی شلیک کردند. فکر می‌کردم به سمت ما شلیک خواهند کرد چون ما تهدیدی برای آنها نبودیم. مردم به دویدن ادامه دادند. نیروهای امنیتی به سمت همه تیراندازی کردند. به پای راستم، درست زیر زانو، گلوله خورد. نمی‌توانم به خاطر بیاورم که بعد از آن

^{۲۹} مصاحبه در هرات در ۱۰ مارس، در استانبول در ۷ مه، در وان در ۹ و ۱۰ مه، و از طریق تماس صوتی در ۵، ۶، ۷، ۱۳، ۱۶ و ۲۲ مه ۲۰۲۲.

^{۳۰} مصاحبه در اسلام‌قلعه در ۱۲ مارس، در هرات در ۱۳ مارس از طریق تماس صوتی در ۱۵ مارس و ۱۶ مه، در استانبول در ۵، ۶، ۷ و ۸ مه، در وان در ۹، ۱۰ و ۱۲ مه ۲۰۲۲.

^{۳۱} مصاحبه در هرات در ۱۰ مارس ۲۰۲۲.

^{۳۲} ۲۶ مصاحبه‌شونده تیراندازی را توصیف کردند. مصاحبه در هرات در ۱۰ و ۱۳ مارس، در استانبول در ۵، ۶، ۷ و ۸ مه، و در وان در ۹، ۱۰ و ۱۲ مه ۲۰۲۲.

^{۳۳} مصاحبه در هرات در ۱۰ مارس ۲۰۲۲.

چه اتفاقی افتاد زیرا هوشیاری ام را از دست دادم. وقتی به هوش آمدم طرف مرز افغانستان بودم. اما یادم نیست چطور آنجا رسیده بودم.»^{۳۴}

نیروهای امنیتی ترکیه و ایران با تیراندازی به سوی افرادی که برای رسیدن به پناهگاهی امن سعی می‌کنند از مرزهای ایران یا ترکیه عبور کنند و با مجبور کردن پناهجویان به بازگشت به آن سوی مرز، قوانین بین‌المللی، از جمله حق پناهندگی و اصل عدم بازگرداندن را نقض می‌کنند. بر اساس تعهد حقوقی بین‌المللی مرتبط با اصل عدم بازگرداندن، ترکیه و ایران مجاز نیستند افراد را به مکانی منتقل کنند که در آنجا در معرض خطر واقعی نقض حقوق بشر قرار گیرند. استفاده از قوهی قهریه مرگ‌بار و غیرقانونی علیه افغان‌ها، آنها را مجبور به بازگشت به سوی دیگر مرز می‌کند قبل از این‌که آنها بتوانند تقاضای خود برلی پناهندگی و حمایت بین‌المللی را مطرح کنند و قبل از اینکه مقامات بتوانند شرایط فردی و نیازهای حمایتی آنها را ارزیابی کنند.

۲.۲ مرگ و جراحات وارده بر اساس استفاده از سلاح گرم

«برای ۲۰ دقیقه پیاده رفتیم. بعد صدای تیراندازی شنیدیم. [نیروهای امنیتی ایران] گفتند: "ایست، جلو نیابید". قاچاقچی گفت ایستاد نشوید. عده‌ای فرار کردند، عده‌ای زیر آتش قرار گرفتند. صدای فریاد پسر ۱۶ ساله‌ام که صدایم می‌زد را شنیدم. دو گلوله به دنده‌هایم / قبرغه‌هایم اصابت کرده بود. نمی‌دانم بعد از آن چه شد. از شدت ترس و نگرانی بخاطر فرزندانم بیهوش شدم. وقتی به هوش آمدم در افغانستان بودم. دیدم پسرم جانم را از دست داده. در تاکسی کنار پیکرش نشسته بودم.»

سکینه، بیوه ۳۵ ساله‌ای که با چهار دختر و دو پسرش افغانستان را از طریق ولایت نیمروز ترک کرد.

تحقیقات عفو بین‌الملل نشان می‌دهد که ده‌ها افغان مورد اصابت گلوله قرار گرفته و کشته شده‌اند و بسیاری دیگر نیز به ضرب گلوله مجروح شده‌اند. فعالان جنبش‌های بشردوستانه و پزشکان افغان در مصاحبه با عفو بین‌الملل گفتند که تنها در سال ۲۰۲۱، ۵۹ مورد مرگ و ۳۱ مورد جراحت را ثبت کرده‌اند،^{۳۵} اما با توجه به عدم وجود رویه‌های جامع برای ثبت تلفات، احتمالاً تعداد کل کشته‌ها و مجروح‌شدگان به طور قابل توجهی بیشتر از این‌ها باشد. مقامات افغان در هرات و نیمروز به عفو بین‌الملل گفتند که تیراندازی توسط نیروهای امنیتی ایران یک اتفاق متداول در مرز دو کشور است.^{۳۶} مولوی انزلی، مسئول امور مرزی ولایت نیمروز، در ماه مارس ۲۰۲۲ به عفو بین‌الملل گفت که «به‌طور میانگین در هر ماه، بین ۲۵ تا ۳۰ مرگ بر اثر شلیک گلوله [در مرز ایران] رخ می‌دهد. آنها [نیروهای امنیتی ایران] به همه شلیک می‌کنند. گاهی اجساد زنان و کودکان را دریافت می‌کنیم، شاید حدود دو یا سه نفر. اما اکثریت قریب به اتفاق مردان هستند.»^{۳۷}

عفو بین‌الملل با بستگان شش مرد و یک نوجوان ۱۶ ساله که بین آوریل ۲۰۲۱ تا ژانویه ۲۰۲۲ هنگام تلاش برای عبور از ایران توسط نیروهای امنیتی ایران هدف گلوله قرار گرفته و کشته شده‌اند، صحبت کرده است.^{۳۸} علاوه بر این، شاهدان عفو بین‌الملل را از قتل چهار کودک دیگر توسط

^{۳۴} محقق عفو بین‌الملل زخمی را روی پای صبور دید که با شهادت او مطابقت داشت. مصاحبه در ۱۱ مارس ۲۰۲۲ در هرات.

^{۳۵} مصاحبه از طریق تماس صوتی در ۲۲ نوامبر ۲۰۲۱ و ۲۸ فوریه ۲۰۲۲ و در هرات در ۱۴ مارس ۲۰۲۲.

^{۳۶} مصاحبه در هرات و اسلام قلعه در ۱۲ مارس ۲۰۲۲ و از طریق تماس صوتی در ۱۷ مارس ۲۰۲۲.

^{۳۷} مصاحبه از طریق تماس صوتی در ۱۷ مارس ۲۰۲۲.

^{۳۸} مصاحبه در هرات در ۱۳، ۱۴ و ۱۵ مارس، از طریق تماس صوتی در ۱۱ مارس، و در استانبول در ۵ مه ۲۰۲۲.

نیروهای امنیتی ایران مطلع کرده‌اند.^{۳۹} ده‌ها نفر نیز به خاطر اصابت گلوله مجروح شده‌اند. این سازمان با هفت مرد که هنگام تلاش برای عبور از مرز ایران مورد اصابت گلوله قرار گرفته و مجروح شده بودند و شاهدان تیراندازی و زخمی شدن ۱۴ مرد و یک زن دیگر مصاحبه کرده است.^{۴۰} عفو بین‌الملل عکس‌هایی از جراحات و عکس‌های رادیولوژی که تأییدکننده‌ی برخی از این شهادت‌ها بودند را نیز مورد بررسی قرار داده است.^{۴۱}

وقایع مشابهی در مرز ترکیه نیز گزارش شده است. شاهدان از کشته شدن سه نوجوان پسر و مجروح شدن شش مرد و سه نوجوان پسر توسط نیروهای امنیتی ترکیه خبر داده‌اند. به علاوه، عفو بین‌الملل با دو مرد دیگر که مورد اصابت گلوله قرار گرفته و زخمی شده‌اند، مصاحبه کرده است.^{۴۲}

۲.۲.۱ کشته شدن به خاطر ورود به خاک ایران

«به دیوار مرزی رسید، از آن بالا رفت و سرش را از لب دیوار بالا برد. آنها به سر او، در شقیقه چپ، شلیک کردند. او در سمت [افغانستان] مرز به زمین افتاد.»

غلام، عموی یک جوان ۱۹ ساله که درست پس از سقوط کابل در ماه اوت ۲۰۲۱ توسط نیروهای امنیتی ایران در مرز نیمروز به ضرب گلوله کشته شد.

نه روز طول کشید تا غلام بلاخره توانست کسی را پیدا کند که جسد برادرزاده‌اش را از سردخانه‌ای در ایران بیرون آورده و به گذرگاه مرزی افغانستان بیاورد. غلام گفت که همراه با جسد یک یادداشت به او تحویل داده شد و روی این یادداشت که توسط عفو بین‌الملل رؤیت شده با دست خط فارسی نوشته شده که برادرزاده‌اش «بر اثر اصابت گلوله به سر جان باخته است». هویت امضاکننده‌ی یادداشت نامشخص است.^{۴۳}

عزیز، یک کارگر ساختمانی ۱۸ ساله، به عفو بین‌الملل گفت که عمویش در تابستان ۲۰۲۱ هنگامی که داشت سعی می‌کرد با یک گروه از افغان‌ها از ولایت نیمروز وارد خاک ایران شود، توسط نیروهای امنیتی ایران به ضرب گلوله کشته شد:

«نیروهای امنیتی ایران^{۴۴} آمدند و به ما فرمان ایست دادند. ما از دیوار [در سمت ایران] پایین آمده بودیم. عمویم ۲۰ متر جلوتر از ما بود. سربازان بدون هیچ هشدار شوری شروع به تیراندازی به سمت او کردند. آنها یک خشاب کامل را خالی کردند. دو گلوله به او اصابت کرد: یکی وارد کتفالش شد و از سینه‌اش خارج شد، گلوله دیگر وارد گوشش شد و از سرش خارج شد و او همان‌جا کشته شد. سربازان به راحتی می‌توانستند او را دستگیر کنند، او غیر مسلح بود... سه یا چهار سرباز کنار ما آمدند. داشتیم گریه می‌کردم. سربازان گفتند ای کاش آن طرف مرز، طالبان شما را می‌کشتند.»^{۴۵}

^{۳۹} مصاحبه در هرات در ۱۰ و ۱۴ مارس، در استانبول در ۵ مه، در وان در ۹ می و از طریق تماس صوتی در ۱۶ مه ۲۰۲۲.

^{۴۰} مصاحبه در هرات در ۱۰، ۱۱، ۱۳ و ۱۴ مارس و در وان در ۱۱ مه ۲۰۲۲.

^{۴۱} مقامات ایرانی یا افغان به خانواده‌ها گواهی فوت یا گزارش کالبد شکافی ارائه نکردند.

^{۴۲} مصاحبه در هرات در ۱۰، ۱۱، ۱۳ و ۱۴ مارس و در وان در ۱۱ مه ۲۰۲۲.

^{۴۳} نسخه یادداشت گذاشته‌شده در پرونده در سازمان عفو بین‌الملل موجود است. اگرچه در این یادداشت ادعا شده که وی در افغانستان پشت دیوار مرزی کشته شده، اما در ادامه آمده است که «جسد وی به بیمارستان امیرالمومنین زابل» در استان سیستان و بلوچستان ایران تحویل داده شده است.

^{۴۴} عفو بین‌الملل نمی‌تواند به طور مستقل مجری قانون یا نهاد امنیتی دخیل در واقعه توصیف شده توسط عزیز را تبیین کند.

^{۴۵} مصاحبه از طریق تماس صوتی در ۱۱ مارس ۲۰۲۲.

عزیز گفت که نیروهای امنیتی ایران او را به بازداشتگاه منتقل کرده و جسد عموی او را به سردخانه بردند. او روز بعد جسد را تحویل گرفت و به افغانستان بازگشت. بنا به شهادت عزیز، این که عموی او تهدیدی محسوب نمی‌شده به خاطر فاصله‌ی اندک بین او و نیروهای امنیتی ایرانی بدیهی بوده است، اما با این وجود سربازان به عمد به سمت او شلیک کردند و وی را به قتل رساندند.

به همین ترتیب، حنیف به خاطر می‌آورد چطور نیروهای امنیتی ایران در شهر شیراز در استان فارس به خودرویی که وی در آن بود شلیک کرده و باعث مرگ دو پسرعموی او شدند:

«ناگهان به سوی ما تیراندازی شد. هیچ هشدار و وجود نداشت. رگباری از گلوله‌ها بود. ابتدا یک تک‌تیر زدند. ماشین متوقف شد. پس از آن گلوله‌های زیادی شلیک کردند. ماشین آسیب دید. همه افراد داخل اتوموبیل، به جز دو خواهرم، زخمی شدند، از جمله راننده‌ی ماشین. دو گلوله به من اصابت کرد: یکی در سر که بعداً ۱۰ بخیه خورد و دیگری در قسمت پایین کمر. دو پسر عمویم درجا کشته شدند. یکی از آن‌ها ۱۸ گلوله خورد، چندان در سینه، چندان در پاها و یکی در گردن که به گلویش آسیب رساند. پسر عموی دیگرم مورد اصابت گلوله‌ای قرار گرفت که از کتفش وارد شد و از شکمش خارج شد.»

از آنجایی که خودرو متوقف شده بود و ظاهراً هیچ تهدیدی وجود نداشت، توجیهی برای شلیک سلاح گرم به سمت خودرو وجود نداشته است، چه برسد به گشودن آتش شدید و مداوم روی سرنشینان آن.

به گفته شاهدان، نیروهای امنیتی ایران در موارد دیگری هم به دور از هرگونه احتیاط و بی‌پروا به سوی خودروها شلیک کرده‌اند. به عنوان مثال، فریده، مادر چهار فرزند که در زمان خروج خانواده از افغانستان هشت ماهه باردار بود، به عفو بین‌الملل گفت:

«ماشین با سرعت پیش می‌رفت. یک دفعه روی ما آتش گشودند. صدای ایست را از پشت شنیدم اما ماشین متوقف نشد. بعد صدای شلیک گلوله شنیدم... چون باردار بودم خونریزی داشتم. راننده از ناحیه استخوان ترقوه مورد اصابت گلوله قرار گرفت. شوهرم مورد اصابت دو گلوله قرار گرفت، یکی به پایش، یکی بین تبغه‌های شانه‌اش. پسر نه ساله‌ام از ناحیه پا مورد اصابت گلوله قرار گرفت. بیهوش شدم و چیز دیگری یادم نیست. وقتی بیدار شدم دیدم شوهرم فوت کرده است.»^{۴۶}

شاهدان همچنین به عفو بین‌الملل گفتند که ناظر این بوده‌اند که چطور نیروهای امنیتی ایران به چهار کودک ۱۳ تا ۱۷ ساله تیراندازی کرده و باعث مرگ آن‌ها شده‌اند. سکینه، که از ولایت نیمروز با شش بچه‌اش که بین ۱۱ تا ۱۶ سال داشتند وارد خاک ایران شد، می‌گوید پسر ۱۶ ساله‌اش در حینی که از مرز دور شده و به داخل ایران می‌رفتند بر اثر تیراندازی نیروهای امنیتی ایران کشته شد.^{۴۷} منیر، یک آرایشگر ۲۴ ساله، به عفو بین‌الملل گفت که نیروهای امنیتی ایران پسرعموی ۱۳ ساله او و همچنین دو نوجوان ۱۴ و ۱۷ ساله دیگر را که با آنها از ولایت نیمروز سفر می‌کردند، به ضرب گلوله کشتند. منیر به خاطر می‌آورد: «۳۰ دقیقه بعد از عبور از مرز، مردانی با لباس مرزبانی که در ۳۰ متری ما بودند، از دو طرف به سمت ما تیراندازی کردند... صدای رگبار بلند شد. من چون خودم را تسلیم کردم ضربه نخوردم، در حالی که بقیه پسرها سعی کردند فرار کنند. ما شش نفر بودیم. سه نفر از ما به ضرب گلوله کشته شد.»^{۴۸}

بستگان مقتولین گفتند که نیروهای امنیتی ایران اجساد را یا مستقیماً به مرز افغانستان منتقل می‌کردند یا آنها را به سردخانه یا بیمارستان ایرانی در آن نزدیکی می‌فرستادند تا این که یکی از بستگان اجساد را تحویل گرفته و هزینه انتقال آن‌ها به افغانستان را پرداخت کند.^{۴۹}

^{۴۶} مصاحبه در هرات در ۱۴ مارس ۲۰۲۲.

^{۴۷} مصاحبه در هرات در ۱۴ مارس ۲۰۲۲.

^{۴۸} مصاحبه در استانبول در ۵ مه ۲۰۲۲. عفو بین‌الملل تصویری از پسر عموی کشته‌شده را بررسی کرده است.

^{۴۹} مصاحبه در هرات در ۱۳، ۱۴ و ۱۱ مارس، از طریق تماس صوتی در ۱۱ مارس، و در استانبول در ۵ مه ۲۰۲۲.

۲.۲.۲ صدمات ناشی از استفاده از سلاح گرم

«گلوله‌ای به ساق پای چپم خورد و خارج شد. چند متری دویدم و افتادم زمین. سه ساعت همان‌جا بی‌هوش افتادم... پس از آن پایم به مدت یک ماه فلج شد. حتی الان هم هنوز نمی‌توانم آن را کامل حرکت بدهم.»

هادی که در اثر تیراندازی نیروهای امنیتی ایران در نزدیکی مرز در اواخر اوت ۲۰۲۱ زخمی شد^{۵۰}

عفو بین‌الملل با ۹ نفر که بر اثر اصابت گلوله جراحاتی جدی برداشته‌اند (هفت نفر از آن‌ها توسط نیروهای امنیتی ایران و دو نفر توسط نیروهای امنیتی ترکیه) و همچنین با کسانی که زخمی شدن ۲۴ نفر دیگر را شاهد بوده‌اند (۱۵ نفر توسط نیروهای امنیتی ایران و ۹ نفر توسط نیروهای امنیتی ترکیه) صحبت کرده است. یک پزشک افغان که افرادی را که به زور از ایران به افغانستان بازگردانده شده بودند معالجه می‌کند، تصاویری از جراحات ناشی از گلوله را به این سازمان نشان داد و تعدادی از شهادت‌های به دست آمده را تأیید کرد. این پزشک به عفو بین‌الملل گفت: «من زخم‌های سر، گردن، شانه، دست و هر قسمتی از بدن را درمان کرده‌ام.»^{۵۱}

سه پزشک افغان به عفو بین‌الملل گفتند که در سه ماهه اول سال ۲۰۲۲، پنج نفر که در جریان بازگردانده شدن به ایران بر اثر اصابت گلوله‌های جنگی دچار جراحی شده‌اند، را درمان کرده‌اند.^{۵۲} یک پزشک شاغل در شهر هرات گفت که احتمالاً تعداد واقعی مجروحان به میزان قابل توجهی بیشتر است، زیرا مردم عموماً برای درمان به درمانگاه‌های استان‌های خودشان مراجعه می‌کنند.^{۵۳}

بحیر، کارگر ساختمانی ۳۵ ساله که در سپتامبر ۲۰۲۱ افغانستان را ترک کرد، گفت که پس از عبور از ولایت نیمروز به ایران توسط نیروهای امنیتی ایران از ناحیه سر مورد اصابت گلوله قرار گرفت:

«تازه از دیوار گذشته بودم که آنها [نیروهای امنیتی ایران] شروع به تیراندازی به سمت ما کردند. ۳۰۰ یا ۴۰۰ متر با دیوار فاصله داشتیم. تیر به پای یکی از آشناهایم خورد. خم شدم تا زخمش را واریسی کنم که به ساق پای راستش شلیک کردند. بعد گلوله‌ای گوش راستم را خراشید و گلوله دیگر به پهلوی کلیه‌ام رفت و گلوله سوم به کشاله رانم خورد... گلوله‌ها از همه طرف می‌آمدند. ده‌ها گلوله شلیک شد. وقتی گلوله به من اصابت کرد، گلوله دهم یا یازدهم بود که از کنارم رد شده بود. من مطمئن نیستم که آنها از چه نوع سلاح گرمی استفاده می‌کردند، اما فکر می‌کنم کلاشینکف بود. هیچ‌کس در گروه ما مسلح نبود. نمی‌دانم بعد از آن چقدر شلیک کردند، درد داشتیم. خون زیادی از دست دادم.»^{۵۴}

مصاحبه‌شوندگان افغان در نتیجه تیراندازی نیروهای امنیتی ترکیه نیز زخمی شده‌اند. نصرت می‌گوید پس از عبور از مرز ترکیه نیروهای امنیتی ترکیه به سمت او و گروهش تیراندازی کردند: «چیزی به پشت سرم خورد. من خیلی ترسیده بودم، نمی‌توانستم زخمم را احساس کنم. زخم باز بود. همینطوری خون از من می‌رفت.»^{۵۵} سه مرد افغان که می‌گفتند به آنها شلیک شده، زخم‌هایی که با ادعاهای آنها مطابقت داشت را به محققان عفو بین‌الملل نشان داده‌اند.

^{۵۰} مصاحبه در هرات در ۱۴ مارس ۲۰۲۲.

^{۵۱} مصاحبه در ولایت هرات در ماه مارس ۲۰۲۲. تاریخ و مکان دقیق محرمانه نگاه داشته شده است.

^{۵۲} مصاحبه در هرات در ۱۴ مارس ۲۰۲۲.

^{۵۳} مصاحبه در هرات در ۱۴ مارس ۲۰۲۲.

^{۵۴} مصاحبه در هرات در ۱۳ مارس ۲۰۲۲.

^{۵۵} مصاحبه در وان در ۱۱ مه ۲۰۲۲.

به گفته شاهدان، افراد مسن و کودکان نیز در جریان این تیراندازی‌ها زخمی شده‌اند.^{۵۶} به عنوان مثال، نجیب می‌گوید که در یکی از تلاش‌هایش برای عبور از مرز ترکیه صدای جیغ سه پسر نوجوان را شنید که توسط نیروهای امنیتی ترکیه مورد اصابت قرار گرفته بودند.^{۵۷} عارف به عفو بین‌الملل گفت که کودکان خردسالی را دیده که بر اثر شلیک گلوله‌های نیروهای امنیتی ترکیه زخمی شده بودند. عارف می‌گوید: «پلیس/پولیس از قرارگاه خود در بالای کوه تیراندازی می‌کرد. مستقیماً به سمت ما شلیک می‌کردند، نه هوایی... در جریان این تیراندازی، من شاهد بودم که یک زن و دو کودک زخمی شدند. یک کودک دو ساله از ناحیه کلیه و یک کودک شش ساله از ناحیه دست گلوله/مرمی خوردند. من خیلی ترسیده بودم. از زنده ماندنم حیرانم.»^{۵۸}

شش نفر از مجروح‌شدگان افغان که با عفو بین‌الملل صحبت کردند گفتند که نیروهای امنیتی ایران، آنها را پس از تیراندازی و زخمی شدن بازداشت کردند، اما با وجود جراحات جدی از ارائه مراقبت‌های بهداشتی به آنها سرباز زدند.^{۵۹} در ترکیه، نصرت که به دلیل تیراندازی نیروهای امنیتی ترکیه از ناحیه سر مجروح شده بود، گفت که وی نیز به خدمات بهداشتی دسترسی نداشته است و نیروهای امنیتی ترکیه بلافاصله او را به ایران بازگرداندند.^{۶۰}

هیچ یک از مصاحبه‌شوندگان مجروح شده به مقامات ایرانی یا ترکیه‌ای شکایت نکردند. سه مرد که توسط نیروهای امنیتی ایران مجروح شده بودند به عفو بین‌الملل گفتند که به دلیل نداشتن مدارک هویت افغانستانی و به خاطر این که در ایران غیرقانونی قلمداد می‌شدند یا این که نمی‌دانستند باید به کدام نهاد دولتی شکایت کنند از این موضوع صرف‌نظر کردند.^{۶۱} عفو بین‌الملل هیچ اطلاعاتی مبنی بر انجام تحقیقات از سوی مقامات ترکیه یا ایران در مورد وقایع مذکور دریافت نکرده است.

۲.۲.۳ استفاده غیرقانونی از قوای قهریه، قتل و اعدام‌های فراقضایی بالقوه

قوانین معیوب ایران در مورد استفاده از قوای قهریه مرگبار

در ایران، «قانون استفاده از سلاح توسط نیروهای مسلح در موارد ضروری»، مصوب سال ۱۹۹۵، استفاده از سلاح گرم توسط نهادهای مجری قانون و سایر نیروهای امنیتی را مدون می‌کند. مواد این قانون در تضاد با قوانین و استانداردهای بین‌المللی، استفاده از سلاح گرم را در شرایطی که تهدید قریب‌الوقوع مرگ یا جراحت جدی وجود ندارد، مجاز می‌شمارد. تحت این قانون استفاده از سلاح گرم توسط نیروهای انتظامی و امنیتی «برای جلوگیری و توقف افرادی که قصد ورود یا خروج به کشور از طریق مرزهای غیرقانونی را دارند و به هشدارهای مرزبانی توجه نمی‌کنند» در صورتی که «چاره‌ی دیگری نباشد» مجاز است. قبل از استفاده از سلاح گرم، این قانون، نهادهای مجری قانون و نیروهای امنیتی را موظف می‌کند که «در صورت لزوم» اخطارهای شفاهی بدهند و «اگر مقدور بود» قبل از شلیک به پایین‌تنه‌ی افراد، تیراندازی را با شلیک تیرهوایی شروع کنند. اگر در نهایت به مقصود نرسیدند می‌توانند به بالاتنه‌ی آنها نیز شلیک کنند. این پادمان‌های محدود، آشکارا ناقض قوانین و استانداردهای بین‌المللی هستند، زیرا این قانون به نیروهای امنیتی این اجازه را می‌دهد تا در مورد افرادی که به طور غیرمعمول از مرز عبور می‌کنند، از جمله پناهجویان، بدون وجود تهدید قریب‌الوقوع مرگ یا جراحت جدی به قوه‌ی قهری مرگبار متوسل شده و به سوی آنها شلیک کنند.

^{۵۶} مصاحبه در هرات در ۱۰ و ۱۴ مارس و از طریق تماس صوتی در ۱۱ آوریل و ۱۶ مه ۲۰۲۲.

^{۵۷} مصاحبه از طریق تماس صوتی در ۱۶ مه ۲۰۲۲.

^{۵۸} مصاحبه در هرات در ۱۰ مارس ۲۰۲۲.

^{۵۹} مصاحبه در هرات در ۹، ۱۰، ۱۱ و ۱۳ مارس و از طریق تماس صوتی در ۲۱ آوریل ۲۰۲۲.

^{۶۰} مصاحبه در وان در ۱۱ مه ۲۰۲۲.

^{۶۱} مصاحبه در هرات در ۱۱ و ۱۳ مارس ۲۰۲۲.

احترام به حق حیات در قوانین بین‌المللی حقوق بشر که التزام به آن هم برای ایران و هم برای ترکیه ضروری است مورد حمایت قرار گرفته شده است.^{۶۲} کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد حق حیات را به عنوان حقی که «اهمیت حیاتی، هم برای افراد و هم برای کل جامعه»^{۶۳} دارد توصیف کرده است. این کمیته تبیین نموده که قوانین بین‌الملل، دولت‌ها را مستلزم می‌کنند تا «تمام اقدامات لازم را برای جلوگیری از سلب خودسرانه حق حیات به دست مجریان قانون را انجام دهند.»

همانطور که در این فصل بیان شد، عفو بین‌الملل نقض فاحش حق حیات را توسط مقامات ترکیه و ایران در استفاده از سلاح گرم در مرزهای افغانستان یا ایران مستند کرده است. قتل‌های ارتکاب یافته توسط نیروهای امنیتی ایران ممکن است در مواردی مشمول تعریف اعدام فراقضایی شوند و باید بر همین اساس مورد تحقیق قرار بگیرند.

مطابق اصول اساسی سازمان ملل متحد در مورد استفاده از قوای قهریه و سلاح گرم، «مقامات مجری قانون نباید از سلاح گرم علیه افراد استفاده کنند، مگر برای دفاع از خود یا دفاع از دیگران در برابر تهدید قریب‌الوقوع مرگ یا صدمات جدی دیگر، برای پیش‌گیری از وقوع یک جرم جدی که مشمول خطر جانی جدی برای دیگران می‌شود، و یا برای بازداشت یا جلوگیری از فرار فردی که چنین خطری را ایجاد کرده و در حال مقامت باشد. این توسل به سلاح گرم فقط وقتی مجاز است که دیگر روش‌های کم‌تر شدید برای رسیدن به اهداف مذکور کارآمد نباشند. در هر صورت، استفاده مرگبار عمدی از سلاح گرم تنها زمانی ممکن است که به منظور حفاظت از جان افراد کاملاً اجتناب‌ناپذیر باشد.»^{۶۴} هرگونه تخطی از این اصول نقض حق حیات محسوب می‌شود.^{۶۵}

همانطور که مصاحبه‌های عفو بین‌الملل نشان می‌دهد، نیروهای امنیتی ایران و ترکیه به سوی افغان‌هایی که قصد عبور از مرز را داشتند تیراندازی کرده‌اند و نیروهای امنیتی ایران دست به کشتن افغان‌هایی زده‌اند که قصد عبور از مرز را داشته‌اند. آسیب‌دیدگان و قربانیان افرادی بوده‌اند که در حال گریز از افغانستان بودند. آن طور که به نظر می‌رسد همگی غیرمسلح بوده‌اند و در میانشان افراد مسن یا کودکان نیز بوده‌اند. گشودن آتش در این شرایط، جایی که هیچ نشانی مبنی بر تهدید قریب‌الوقوع مرگ یا جراحت جدی توسط این افراد برای مرزبانان وجود نداشته، نقض آشکار حق حیات است.

علاوه بر این، در موارد متعددی که در این گزارش مستند شده، نشانه‌هایی وجود دارد بر این که مقامات به طور عمدی و غیرقانونی از سلاح گرم علیه افراد غیرمسلح استفاده کرده‌اند، به نحوی که نشان می‌دهد قصد کشتن داشته‌اند، از جمله با تیراندازی مستقیم به افراد از فاصله نزدیک، استفاده از سلاح‌های خودکار یا نیمه خودکار برای ره‌گبارستن اتومبیل‌های مملو از سرنشین، تیراندازی به افرادی که در موقعیت‌های بی‌ثبات قرار دارند، مثل وقتی که دارند از یک دیوار بالا می‌روند، شرایطی که به خاطر محدودیت حرکت، فرد مورد هدف بدون شک نمی‌توانسته قادر به وارد آوردن تهدید آنی جانی باشد. در مواردی که قتل‌هایی از این قبیل به طور عمدی صورت گرفته و به دستور یا با رضایت و آگاهی یک دولت انجام شود، این اعمال اعدام‌های فراقضایی محسوب می‌شود. عفو بین‌الملل اعدام‌های فراقضایی را آن‌دسته از قتل‌های عمدی و غیرقانونی می‌داند که به دستور یک دولت یا با رضایت و آگاهی آن، یا توسط یک مقام رسمی یا دولتی که دستور انجام این قتل‌ها را ندارد صورت گرفته‌اند.

«اصول سازمان ملل متحد در مورد پیشگیری و تحقیق مؤثر در مورد اعدام‌های فراقضایی، شتابزده و خودسرانه»، هر شکلی از اعدام فراقضایی،

^{۶۲} میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، ماده ۶. ایران در سال ۱۹۷۵ و ترکیه در سال ۲۰۰۳ به این میثاق پیوستند.

^{۶۳} کمیته حقوق بشر سازمان ملل، نظر عمومی ۳۶، بند ۲.

^{۶۴} اصول اساسی سازمان ملل متحد در مورد استفاده از قوای قهریه و سلاح گرم توسط مقامات مجری قانون، اصل شماره ۹، www.un.org/ruleoflaw/files/BASICP~۳.PDF

^{۶۵} کمیته حقوق بشر سازمان ملل، نظر عمومی ۳۶، بند ۱۳.

خودسرانه و شتابزده را ممنوع نموده و ایجاب کرده است که این گونه اعمال جرم‌انگاری شوند.^{۶۶} این اصول هم‌چنین اتخاذ اقدامات لازم برای جلوگیری از وقوع این اعدام‌ها و انجام تحقیقات و محاکمه مرتکبان را الزامی کرده است.^{۶۷}

حتی در مواردی که مشخص نیست آیا قصد عمدی برای کشتن وجود داشته است یا نه، قدر مسلم شلیک‌کنندگان با بی‌احتیاطی نسبت به احتمال این‌که گلوله‌ها به کسی اصابت کرده و باعث مرگ یا آسیب جدی شوند، عمل کرده‌اند. کمیته‌ی حقوق بشر سازمان ملل متحد، به وضوح عنوان کرده که حق حیات تنها در مواردی که یک فرد توسط دولت کشته می‌شود، نقض نمی‌شود، بلکه در مواردی که دولت دست به اعمالی بزند که تهدیدهایی قابل پیش‌بینی نسبت به جان افراد وارد آورد نیز این حق نقض شده است.^{۶۸} استفاده از اسلحه گرم تقریباً همیشه چنین خطری را به همراه خواهد داشت، به ویژه در شرایطی که دید اندک است یا تیراندازی به طور تصادفی انجام می‌شود، که باعث می‌شود عمل تیراندازی نقض حق حیات باشد.

علاوه بر نقض حق حیات، رنج شدید ناشی از جراحات وارده درمان نشده بر اثر اصابت گلوله نیز می‌تواند نقض قوانین منع شکنجه باشد.^{۶۹} قوانین بین‌المللی، اعمال شکنجه و سایر رفتارها یا مجازات‌های بیرحمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز را مطلقاً، در هر شرایطی و بدون استثنا منع می‌کنند. ترکیه یکی از کشورهایی است که هم عضو کنوانسیون منع شکنجه است و هم میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، که هر دو شکنجه و سایر بدرفتاری‌ها را در هر شرایطی و بدون استثنا منع می‌کنند، در حالی که ایران یکی از امضاءکنندگان میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی است. صرف‌نظر از تعهدات رسمی و مکتوب این کشورها، ممنوعیت شکنجه و سایر بدرفتاری‌ها یکی از قواعد آمره حقوق بین‌الملل محسوب می‌شود، به این معنی است که التزام به آن برای همه کشورها ضروری است.^{۷۰}

تیراندازی‌ها و قتل‌هایی که افغان‌هایی که تلاش کرده‌اند از مرز ایران بگذرند توصیف کرده‌اند، با الگوی استفاده غیرقانونی از قوای قهریه مرگبار از سوی نیروهای امنیتی ایران علیه افراد غیرمسلح که قبلاً توسط سازمان عفو بین‌الملل مستند شده مطابقت دارد.^{۷۱}

^{۶۶} اصول سازمان ملل در مورد پیشگیری و تحقیق مؤثر در مورد فراقضایی، شتابزده و خودسرانه، قطعنامه ۱۹۸۹/۶۵ شورای اقتصادی و اجتماعی (۲۴ مه ۱۹۸۹). همچنین رجوع کنید به بند ۹ پروتکل مینه‌سوتا در مورد بررسی مرگ‌های بالقوه غیرقانونی: کتابچه راهنمای تجدیدنظر شده سازمان ملل در مورد پیشگیری مؤثر و تحقیق در مورد اعدام‌های فراقضایی، شتابزده و خودسرانه (۲۰۱۶): «بسته به شرایط، کشورها وظیفه دارند در تحقیقات مربوط به مرگ غیرقانونی بالقوه، به ویژه هنگامی که به یک جنایت بین‌المللی ادعایی مانند اعدام فراقضایی مربوط می‌شود در سطح بین‌المللی همکاری کنند.» قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل متحد (A/RES/۶۷/۱۶۸)، ۲۰ دسامبر ۲۰۱۲ (بند ۳).

^{۶۷} اصول سازمان ملل در مورد پیشگیری و تحقیق مؤثر در مورد اعدام‌های فراقضایی، شتابزده و خودسرانه، قطعنامه ۱۹۸۹/۶۵ شورای اقتصادی و اجتماعی (۲۴ مه ۱۹۸۹).

^{۶۸} کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد، نظر عمومی ۳۶، بند ۷

^{۶۹} کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه شکنجه و سایر رفتارهای بیرحمانه، غیر انسانی یا تحقیرآمیز، مصوب ۱۰ دسامبر ۱۹۸۴ قطعنامه ۴۶/۳۹ مجمع عمومی.

^{۷۰} به عنوان مثال نگاه کنید به دادگاه کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق، دادستان علیه فورونجیچا، پرونده اتاق محاکمه شماره T-۱۷/۱-IT-۹۵ (قضایات)، ۱۰ دسامبر ۱۹۹۸، بند ۱۵۳-۱۵۴؛ دیوان بین‌المللی دادگستری، پرونده درباره احمدو سادیو دیالو (جمهوری گینه علیه جمهوری دموکراتیک کنگو)، حکم ۳۰ نوامبر ۲۰۱۰، بند ۸۷. برای تعریف کامل، به کنوانسیون منع شکنجه، ماده ۱ (۱) مراجعه کنید.

^{۷۱} عفو بین‌الملل، "Iran: Unlawful killings of destitute fuel porters must be independently investigated"، ۲ مارس ۲۰۲۱.

www.amnesty.org/en/latest/news/۲۰۲۱/۰۳/iran-unlawful-killings-of-destitute-fuel-porters-must-be-independently-investigated-۲